ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНОЇ ІГРАШКИ У ФОРМУВАННІ СВІТОГЛЯДНИХ УЯВЛЕНЬ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Поліщук К.М.

Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2018-12-64-101>

У статті представлено результати дослідження рівнів сформованості світоглядних уявлень дітей старшого дошкільного віку. Подано кількісну та якісну характеристику динаміки формування їх компонентів. Проаналізовано асортимент сучасних іграшок старших дошкільників. Визначено критерії їх вибору дітьми, батьками та вихователями. Окреслено основні тенденції впливу сучасної іграшки на формування світоглядних уявлень дітей старшого дошкільного віку.

Ключові слова: світоглядні уявлення, діти старшого дошкільного віку, сучасна іграшка, ігрова діяльність дітей дошкільного віку.

Постановка проблеми. В умовах сьогодення спостерігається зростання вимог суспільства до особистості в період дошкільного дитинства та пошук ефективних засобів впливу на її формування. У цьому контексті проблема формування світоглядних уявлень у дошкільному віці, як основи світогляду людини, є досить актуальною і перебуває в центрі уваги дослідників. Окремим її аспектом постає питання вивчення стрімкого, стихійного зростання іграшкового асортименту та дослідження його ролі і місця у формуванні світоглядних уявлень дитини старшого дошкільного віку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для дитини-дошкільника найбільш природним способом вираження свого ставлення до оточуючого світу є її провідна діяльність. Наукові пошуки вітчизняних та зарубіжних психологів Л. Берк, Л. Виготського, Д. Ельконіна, О. Запорожця, О. Кононко, С. Ладивір, Н. Непомнящої, О. Проскури, Ю. Приходько та ін. презентують визначення сутності, особливостей та педагогічних можливостей впливу на ігрову діяльність дітей.

Висновки та теоретичні положення наукового доробку таких науковців як В. Абраменкова [1], Л. Артемова [5], А. Богуш [4], О. Бугрименко [5], А. Бузова [5], Н. Гавриш [4], К. Карасьова [6], Т. Піроженко [6], Н. Кудикіної [5], Т. Поніманської [5] та ін. є підґрунтям для осмислення та висвітлення актуальних проблем ігрової діяльності дітей дошкільного віку в сучасних реаліях.

Педагоги та психологи констатують, що сьогоденні спостерігається процес руйнування дитячої гри, в якому важлива роль належить індустрії ігор та іграшок, які часто замінюють дорослого учасника ігор. Остання виступає окремим предметом вивчення. Науковці В. Абраменкова [1, с. 128], О. Вовчик-Блакитна [3, с. 55], Н. Гавриш [4, с. 236], О. Смірнова [2, с. 44] та ін. називають сучасну серійну масову іграшку «антиіграшкою», яка пропагує ідею володіння світом, а не радісного його пізнання.

Зазначені особливості провідної діяльності та її атрибутів безперечно позначаються на формуванні упорядкованої системи уявлень дошкільника про оточуючий світ, що перебуває в центрі уваги таких дослідників як М. Зінов'єва

[2], Г. Кисельова [4], О. Кононко [7], К. Морозова [2], Е. Музенітова [1], Л. Ніконорова [2], С. Онощенко [1] та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз наукових теоретичних та практичних здобутків свідчить про підвищену увагу педагогів та психологів до проблеми формування світоглядних уявлень дітей старшого дошкільного віку. Завдяки віковим новоутворенням у старшому дошкільному віці процес формування світоглядних уявлень має низку особливостей, у якому іграшка займає важливе місце. У цьому контексті актуальним є визначення характерних особливостей сучасних іграшок та вивчення можливостей їх впливу на процес становлення основ світогляду дитини-дошкільника. Ефективність використання сучасної іграшки у формуванні світоглядних уявлень дітей старшого дошкільного віку є окремим аспектом окресленої проблеми і потребує і потребує подальшого вивчення.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є висвітлення результатів експериментального дослідження ефективності використання сучасної іграшки у формуванні світоглядних уявлень у дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Контрольний етап проведеного експериментального дослідження передбачав вивчення змін у ставленні вихователів та батьків до можливостей використання іграшки як засобу формування світоглядних уявлень дітей старшого дошкільного віку; визначення рівнів сформованості світоглядних уявлень старших дошкільників та здійснення комплексного порівняльного аналізу даних, отриманих у контрольних та експериментальних групах до та після впровадження запропонованої системи роботи; перевірка ймовірності результатів експерименту.

У контексті окреслених завдань анкетування дорослих учасників дозволило зафіксувати зміни у їх ставленні до проблеми формування світоглядних уявлень у дітей старшого дошкільного віку та впливу сучасної іграшки на цей процес. Так, зокрема, серед вихователів зросла на 21,6% (5% КГ та 16,6% ЕГ) кількість тих, хто більш точно розуміє зміст поняття «світоглядні уявлення дітей старшого дошкільного віку», характерні

особливості їх формування та можливості використання сучасної іграшки у цьому процесі умовах групи ЗДО. Позитивним моментом є розширення переліку іграшок, які на думку педагогів-практиків експериментальної групи допоможуть у старшому дошкільному віці вплинути на формування рис характеру, необхідних дітям у подальшому. До конструкторів, книжок та ігри з логічними завданнями, зазначеними на етапі констатації, додалися образні іграшки для дівчат і хлопців, настільно-друковані ігри, обладнання для ігор-драматизацій, атрибути до сюжетно-рольових ігор. Спостереження за діяльністю вихователів, засвідчили використання методів формування світоглядних уявлень дітей старшого дошкільного віку у різних видах діяльності та особливу увагу педагогів до власної моделі поведінки, зорієнтованість на систематичну співпрацю та взаємодію з батьками.

Відповіді опитаних батьків свідчать про позитивну динаміку у ієрархії пріоритетних вимог до вибору сучасних іграшок для старших дошкільників, усвідомлення впливу власної поведінки та стилю сімейного виховання на формування основ світогляду у дітей. Обираючи нову іграшку батьки все ж першочергово звертають увагу на цінову категорію (57%), якість (34,6%), але наступною вимогою є відповідність реальному образу (41,2%), визначення можливостей взаємодії з іншими дітьми (35,9%) та врахування інтересів старшого дошкільника (24,5%). При цьому зріс відсоток батьків до 23,6%, які обираючи іграшку разом з дитиною, попередньо обговоривши бажання, намагаються починати спільний вибір із зовнішніх, естетичних ознак та схожості з реальним прототипом.

Аналіз асортименту дитячих іграшок, наявних у дітей старшого дошкільного віку вдома, здійснений за результатами анкетування батьків та малюнками дітей на тему «Моя улюблена іграшка» дає можливість констатувати появу низки нових елементів у переліку улюблених дитячих іграшок сучасних дошкільників. Так, у старших дошкільників контрольної групи з'явилися лідери дитячих бажань на етапі констатації – іграшкови комп'ютери, PSP, конструктори, ляльки Барбі та Братц, будиночки та одяг для них. У представників експериментальної групи, крім зазначених вище були названі: атрибути до різних видів ігор, спортивні іграшки, конструктори для всієї родини, настільно-друковані ігри (шашки, ігри-подорожі).

Позитивні зміни простежуються і у динаміці рівнів сформованості світоглядних уявлень дітей старшого дошкільного віку у контрольної та експериментальної групах. Їх вивчення було проведено за критеріями, показниками та діагностичними методиками, визначеними на етапі констатації [8].

Якісний аналіз результатів діагностики кожного з компонентів дозволив виділити загальні позитивні тенденції у формуванні світоглядних уявлень дітей. Відповіді старших дошкільників під час проведення діагностичних методик для визначення рівня сформованості інформаційно-орієнтувального компонента свідчать, що переважна більшість дітей експериментальних груп здатна чітко і послідовно висловлювати думку та відстоювати власну позицію, спираючись на свій досвід та знання, отримані в процесі спільних

з дорослими та однолітками ігор. Про це свідчать дитячі висловлювання, зафіксовані у протоколах: «Я так думаю, бо читав», «Я бачила це у грі. Ми грали з мамою», «Так, не може бути...тварини живуть у своїх домівках, як у лото», «Такого не буває насправді, це казкові картинки, я знаю», «Я думаю, що це не правильно. Насправді всі бувають добрі і злі». Крім того, було зафіксовано значно більше старших дошкільників, які майже не припустилися помилок здійснюючи класифікацію предметів за кількома ознаками та пояснили особливості причинно-наслідкових зв'язків у зображеннях, яких не існує в реальному житті.

Вивчення динаміки змін у емоційно-ціннісному компоненті світоглядних уявлень дітей старшого дошкільного віку засвідчило, що на кінець експериментальної роботи відбулися значні зміни у змісті мотивів, визначальних при здійсненні вибору дітьми контрольної та експериментальної груп. В експериментальній групі дітей, які не знали як би вчинили в тій чи іншій ситуації, нараховувалося значно менше (на 5,8%). Переважна більшість респондентів висловлюють бажання дотримуватись культури поведінки та прагнуть допомогти одноліткам. У цьому контексті було проаналізовано мотивування вибору, здійсненого у спеціально запропонованих ситуаціях. Після кожної відповіді на запитання експериментатора, як і на етапі констатувального експерименту, досліджуваним пропонували відповісти на запитання: «Чому б ти так вчинив (ла)?» Основним мотивом діяльності старших дошкільників все ж залишається прагнення отримати схвалення від дорослого, проте зазнає змін його пояснення – «мама буде мною пишатися», «скажуть, що так роблять виховані діти», «так буде правильно, а отже і я хороший», «так буде краще і мені теж». Поведінка старших дошкільників за відсутності соціального контролю, за результатами відповідей на запитання другої частини добірки ситуацій вибору, свідчить про збільшення кількості дітей старшого дошкільного віку, які прагнуть до здійснення позитивних вчинків, навіть коли цього не бачать дорослі на 16,3% у КГ та на 28,4% у ЕГ. У тих же ситуаціях лише 6,9% опитаних ЕГ та 16,8% КГ все ж прагнуть до вчинків негативного спрямування, оскільки «цього ніхто не бачить», «ніхто ж не знає, що це я...», «хочу і буду робити так». Отримані дані також свідчать про поступове зростання кількості дошкільників в обох групах, які мають чіткі уявлення про етичні та естетичні еталони, що зумовлюють позитивний емоційно-естетичний фон їх ставлення до дійсності. Розфарбовуючи «добро» і «зло» у визначених методикою діаграмах діти старшого дошкільного віку досить чітко аргументують розмір сектору та вибір кольору, яким його зафарбували, спираючись на власне розуміння моральних понять. Крім того, спостереження самостійною ігровою діяльністю та іграми-драматизаціями показало, що діти виконуючи ті чи інші ролі емоційно переживають їх. Вони із задоволенням допомагають іншим, рятують, співчують, засмучуються від імені свого героя, свідомо відмовляються від зображення негативних, навіть казкових образів, що свідчить про розуміння ними змісту полярних еталонів поведінки та висловлення свого ставлення до них. Методика зображення найбільш красивих та потворних об'єктів навколишнього світу дозволила зафіксува-

ти використання дітьми більшої кількості елементів для їх деталізації та позитивні зміни у емоційно-естетичному фоні їх ставлення до дійсності.

Окреслені тенденції підтверджують і кількісні результати розфарбовування психодіагностичних діаграм, що визначають співвідношення «добра» і «зла» у найважливіших для дитини дошкільного віку сферах. Якісний аналіз зазначених методик свідчить, що для дітей старшого дошкільного віку взаємодія з однолітками у дитячому колективі є важливим фактором визначення переважаючого емоційного фону формування їх світоглядних уявлень. Так, у дітей старшого дошкільного віку експериментальної групи зміни у сприйнятті та ставленні до дошкільного навчального закладу, міста та світу за їх же висловлюваннями зумовлені тісними зв'язками з «моїми друзями», «цікавою грою разом», «ми будували нове місто, всі». Не менш важливими є спільна ігрова діяльність вдома разом з іншими членами родини: «ми з мамою і сестричкою грали у подорож навколо світу», «тато вчив мене, як ходять офіцери», «грати вдома у перегони (настільна гра «Правила дорожнього руху») теж цікаво», «тепер моя мама і я вміємо грати у «Слова».

Визначення домінуючого емоційного орієнтування старшого дошкільника у навколишньому світі та активність його життєвої позиції дозволили продіагностувати діяльнісний компонент світоглядних уявлень дітей старшого дошкільного віку. Більша частина опитаних дошкільників все ж прагне позитивних змін в оточуючому світі, займаючи життєву позицію активного учасника цих змін чи просто спостерігача, частина потребує захисту від впливу навколишньої дійсності та не прагне будь що змінювати. Проте зафіксовані і бажання відкрито деструктивно взаємодіяти зі світом та активно цьому сприяти. Зафіксовані тенденції підтверджує і графічна методика, що діагностує прагнення старших дошкільників внести зміни у навколишній світ,

уміння обґрунтувати їх доцільність та необхідність та зумовлює переважаючий емоційний фон ставлення до оточуючої дійсності.

Аналіз кольорової гамми малюнків, результати графічних діагностичних методик усіх компонентів світоглядних уявлень свідчить про зменшення кількості дітей старшого дошкільного віку, які мають негативний емоційний фон сприйняття та ставлення до оточуючої дійсності, про закономірне зростання кількості представників із збалансованим та позитивним емоційним фоном.

Кількісний аналіз усіх отриманих результатів демонструє зростання кількості дітей старшого дошкільного віку, які мають високий рівень сформованості світоглядних уявлень у експериментальній майже на 12,5% та на 4,3% у контрольній групах. Таку ж тенденцію виявлено і для достатнього рівня в обох групах – у експериментальній на 14,6% та у контрольній на 5,8%. Крім того, у експериментальній та контрольній групах простежується зменшення кількості старших дошкільників з середнім та низьким рівнем. Так, у експериментальній групі динаміка змін становить 12,8%, у контрольній – 5,2% за середнім рівнем та 14,2% у експериментальній та 4,8% у контрольній – за низьким. Статистичну достовірність отриманих експериментальних даних підтверджено методами математичної статистики.

Висновки і пропозиції. Отже, порівняльний аналіз отриманих експериментальних даних дає підстави для узагальненого висновку про ефективність запропонованої роботи з формування світоглядних уявлень дітей старшого дошкільного віку засобами сучасної іграшки. Використання сучасної іграшки у формуванні світоглядних уявлень дітей старшого дошкільного віку буде ефективним за умови достатньої поінформованості батьків та вихователів щодо можливостей її впливу на становлення особистості, комплексного підходу до організації ігрового середовища та компетентного керівництва ігровою діяльністю дошкільників.

Список літератури:

1. Абраменкова В.В. Во что играют наши дети [Текст]: игрушка и антиигрушка: науч.-попул. исслед. / В.В. Абраменкова. – 2-е изд., доп. и испр. – М.: Лепта, 2008. – 542, [1] с. : ил. – (В помощь родителям).
2. Во что играют наши дети? Игры и игрушки в зеркале психологии / Е. Смирнова и другие. – М.: Ломоносовъ, 2009. – 224 с.
3. Вовчик-Блакитна О. Гра та іграшка справа серйозна / О. Вовчик-Блакитна // Обдарована дитина. – 2009. – № 1. – С. 54-59.
4. Діти і соціум: особливості соціалізації дітей дошкільного та молодшого шкільного віку: Монографія / А.М. Богуш, Л.О. Варяниця, Н.В. Гавриш та ін.; Наук. ред. А.М. Богуш; За заг. ред. Н.В. Гавриш. – Луганськ: Альма-матер, 2006. – 368 с.
5. Її величність гра: теорія і методика організації дитячої ігрової діяльності в контексті наступності дошкільної та початкової освіти: збірник статей / ред. Г.С. Тарасенко. – Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2009. – 332 с.
6. Карасьова К.В., Піроженко Т.О. Світ дитячої гри: навчально-методичний посібник [Текст] / К.В. Карасьова, Т.О. Піроженко. – К.: Шкільний світ, 2010. – 128 с. – (Бібліотека «Шкільного світу»).
7. Кононко О.Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (в дошкільному дитинстві): Навч. посіб. для вищ. навч. закладів. – К.: Освіта, 1998. – 255 с.
8. Поліщук К.М. Діагностика сформованості світоглядних уявлень у дітей старшого дошкільного віку / К.М. Поліщук // Молодий вчений. – № 1(28). Ч. 2. – Херсон, 2016. – С. 153.

Полищук Е.Н.

Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова

ИССЛЕДОВАНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ СОВРЕМЕННОЙ ИГРУШКИ В ФОРМИРОВАНИИ МИРОВОЗЗРЕНЧЕСКИХ ПРЕДСТАВЛЕНИЙ ДЕТЕЙ СТАРШЕГО ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА

Аннотация

В статье представлены результаты исследования уровней сформированности мировоззренческих представлений детей старшего дошкольного возраста. Подано количественную и качественную характеристику динамики формирования их компонентов. Проанализирован ассортимент современных игрушек старших дошкольников. Определены критерии их выбора детьми, родителями и воспитателями. Определены основные тенденции влияния современной игрушки на формирование мировоззренческих представлений детей старшего дошкольного возраста.

Ключевые слова: мировоззренческие представления, дети старшего дошкольного возраста, современная игрушка, игровая деятельность детей дошкольного возраста.

Polishchuk K.M.

National Dragomanov Pedagogical University

INVESTIGATION OF THE EFFICIENCY OF USING A MODERN TOYS IN THE FORMATION OF GLOBAL VISITORS OF CHILDREN OF THE OLD PRE-SCHOOL AGE

Summary

The article presents the results of the study of the levels of formation of outlook representations of children of the senior preschool age. The quantitative and qualitative characteristics of the dynamics of the formation of their components are presented. The assortment of modern toys of senior preschool children is analyzed. The criteria of their choice by children, parents and educators are determined. The main tendencies of the influence of a modern toy on the formation of outlook representations of children of the senior preschool age are outlined.

Keywords: world outlook, children of the senior preschool age, modern toy, play activity of preschool children.